

007
f. 8p

Tom. 74

1. 8
2.
3.
4. 2
5. 0
6. 8
7. 8
8.
9. 1
10. 2
11.
12. 12
14.
15. 2
16.
17.

FRIDERICI HOFFMANNI

De

RATIONIS IN-
STRUCTÆ EX CEL-
LENTIA IN REBUS DI-
VINIS ET HUMANIS.

ORATIO

DICTA IN ACTU SOLENNI PRO
MOTIONIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Typis, JOANN. GRUNERI, Acad. Typogr. 1704.

FRIDERICI HORMANNI
VIRO MAXIME REVERENDO

DOMINO
FERDINAND. HILFF.
REICH LICHTSCHEID,

PASTORI APUD CIZENSES VIGILANTISSIMO
THEOLOGO ET MATHEMATICO HUIUS
TEMPORIS ACCURATISSIMO,

FAUTORI ATQUE AMICO SUAVISSIMO

hunc exilem laborem in signum perpetui

Amoris

in scribit

AUTOR.

J. J.

Vories in hoc loco publico coram vobis, splendidissimi Auditores, mihi nata fuit occasio differendi, illud semper inivi consilium, ut seligerem ex foro meo materiam, quæ utilitate, claritate & perspicuitate sese commendaret, captuique vestro esset accommodata. Atque in hoc expertum me fuisse vestrum favorem ac benevolentiam, neque injucundum differendi argumentum extitisse, compluribus ex rationibus persuasus fui. Hodierno die, quum actus publici causa & consuetudo & ratio postulet verba ad vos facere, constitui ex alieno foro, quod mihi concedere velitis, materiam prænobilem pertractare: materiam inquam, in qua fundamentum omnis eruditionis, & unicæ veritatis genuinum requiescit. Dicam videlicet de excellentia rationis bene institutæ, ejusdemque tam in rebus divinis, quam in humanis usu

A 2

mul-

multiplici. Quod argumentum, quoniam ad eos maxime pertinet, qui literarum sacris operantur, qui eruditionem veritatem ac sapientiam colunt: non injucundum vobis vel infructuosum futurum judico. Quapropter & benevolentiam, attentionem & animum mihi dicturo, idque per brevissimum temporis spatium accommodetis, est quod à vobis summopere peto atque contendo.

Non præterire vos posse arbitror, Auditores, quanta dissensio ac disceptatio adhuc fuerit, quanta etiamnum inter maximi nominis & auctoritatis viros vigeat, de humana ratione ejusque exercitio. Theologi in hac sunt sententia, penitus eam post lapsum esse corruptam, vitiosam, & non nisi errores, tenebras, vitia, pravasque cupiditates ex ista generari. Hinc homini, præsertim in rebus sacro-sanctis, eam esse perniciosissimam, atque proinde fide penitus coercendam, omni contendunt adseveratione. Quidam ex adverso humanam rationem adeo evehunt, atque extollunt, ut non modo pro criterio & norma cunctæ veritatis habeant, sed & sufficere opinentur, dummodo id homines præstiterint, quod ratio dicitur, ad felicitatem, non temporariam tantum, sed æternam quoque, feliciter obtinendam. Et quamvis revelationes quasdam, ceu fundamentum salutis nostræ supra rationem esse largiantur, solaque fide apprehendendas; nihilo secius nec adversum istas rationi tenere, neque quæ in sacris litteris nobis injunguntur, pugnare cum ipsa, magna sane confidentia propugnant. In tanto sententiarum dissidio nemo profecto, quo se vertere debeat, statim reperiet. Faciemus

mus autem nos periculum, an non perspicuitate, quædam ac facilitate, quæ difficilia sunt in hac quæstione, evolvere & conciliare hæc invicem sic possumus, ut aperta exinde reluceat veritas. Sed statim hæc ita exordientem subit admiratio, sapientes viros adhuc litem agitare de eo, quod fons existit omnis justi ac veri, omnisque scientiæ; & quod nondum, quid veri vel falsi in sit in hac quæstione, recte statuerint vel deprehenderint. Dissensus vero, qui circa hanc quæstionem ubivis ferme est obvius, satis aperte declarat, hoc argumentum non ita, uti decebat, esse omnibus clarum atque explicatum. Dicam itaque strictim, ni vobis gravis mea dictio fuerit, sententiam meam, vobisque eam dabo æstimandam. Mea vero semper constans fuit opinio, non indagari in his terris majus bonum, neque ullum in hac universitate præstantius productum esse, quam illud, de quo nunc cœpi dicere, rationis lumen quovis thesauro pretiosius. Infinitus DEus, cujus sanctissimum numen nobis merito venerabile est, nil nisi excellentissima, & infinita ratio est: ipsa vero ratio, quid est aliud, quam sapientia? quid sapientia aliud, quam mirabilis ordo certum ad scopum tendens? ordo vero complectitur rerum, quæ in ordinem disponuntur, notitiam, complectitur earum inter se proportionem, complectitur accuratam earum comparisonem, ut jungantur similia, dissimilia separentur. Sed hæc omnia continentur in ratione: hæc enim omnia dirigit accurate per certam mensuram, numerum & tempus, ad destinatum finem. Ita excellens Dei ratio, ordo & sapientia elucet luculentissime ex incomparabili totius

universi fabrica, quæ non nisi admirandum ordinem
συμμετρίαν, artificium summum in salutem humani
generis tendens ostendit. Elucet porro summa Dei
ratio ex artificiosissima machinæ hominis, omnium-
que organicorum corporum structura; quin imo om-
nia profunda subterranea cœlestiaque non fatis præ-
dicare possunt infinitam ejus potentiam, ac rationem
incomparabilem. Ipse nihil non ratione providet,
disponit, ordinat, nihil non ratione tractari atque in-
telligi vult, dixit Tertullianus. Ordo, quo utitur be-
nignissimum numen ad lapsum & præcipitatum in-
miserias humanum genus in integrum restituendum,
non nisi maximam rationem explicat: nec gradus
pœnarum damnatis inferendarum, nec felicitatis sub-
secuturæ fidelibus erit sine rationis & sapientiæ æqui-
librio. Jam vero Deum condidisse hominem ad ima-
ginem suam nullus dissensionis locus est relictus: quo-
modo vero potuerit exactiorem sui imaginem animæ
humanæ infundere, quam per ipsum rationis lumen,
equidem non video. Neque dubitari poterit in pri-
mo homine rationis lumen fuisse abundantissimum,
ut omnia condita accurate cognoverit, & compara-
tionem ac proportionem rerum inter se mutua in-
venire potuerit exquisitissime. Optime enim sciebat,
quid rectum & verum, quid bonum vel falsum esset.
Libertas autem arbitrii non amplectentis bonum tan-
tum in causa fuit ejus corruptionis: nam cum semel
constanter animum determinasset ad malum, abstulit
justissimus Deus eam imaginem, abstulit rationis lu-
men; unde non solum perperua inclinatio ad malum
& vitia, sed & tenebræ ac errores in animis homi-
num

num remanserunt. Agnoscimus itaque lubentissime, & profitemur liberrime, naturam humanam ita esse corruptam, ut sibi relicta & naturalis, sine adminiculo, sine institutione & doctrina, sine lumine alieno in negotiis humanis, æconomicis, physicis, civilibus, moralibus, plane nesciat, quid verum sit, quidque ad veram ejus felicitatem pertineat. Quis dubitabit itaque, longe magis in ipsis divinis, in mysteriis fidei & religionis, in cultu divino, in judicio de sacris ferendo per se eam nihil comprehendere, nihil scire, sed plane depravatam, ineptam atque corruptam esse? Atque id est, quod divinæ litteræ locis tam illustribus frequentissime nobis inculcant. Nam quid miserabilius, quam homo sibi relictus, sine instructione educatione, sine communicatione rationis? Longe autem diversissime res habet cum ratione humana, quæ probe instructa. Hanc si quis velit rejicere, certe is omnem scientiam, omnem veritatem ex mundo tolleret. Nullum enim aliud benignissimum numen reliquit subsidium, rationem penitus post lapsum depravatam in pristinum restituendi, quam bonam & fidelem institutionem: utpote remansit lapsis mortalibus facultas quædam naturalis res comprehendendi, & comparandi has ipsas inter se invicem, inveniendique earum proportionem. Relicta quoque sunt principia actionum atque contemplationum omnibus insita & irrefragabilia, ex quibus veritates apta connexionem duci ac derivari possunt. Relictum est lumen omnibus inscriptum, quod norma justæ, & injustæ fit. Tandem reliquit universalem omnium hominum circa verum & justum consensum, adeo, ut, simulac

veri-

veritas fuerit rite demonstrata, protinus quisque ad assensum moveatur, & æterna de veritate sit convictus. Proinde non sine ratione sapientiores veteres characterem omnis veritatis ponunt in plenaria adfensione & convictione hominum. Remanserunt hæc omnia ex divina gratia in miseriam prolapsis hominibus, ut horum beneficio emergant ex miseris tenebrarum, & veritatis lucem rursus videant, tanquam imaginem, ad quam antea erant conditi. Quid vero sit illud lumen, non inepte venit in quæstionem? dicimus vero rationem sanam, lumen, quo res cognoscuntur, & rerum evidentiam veritatemque unum idemque esse. Sicuti vero lumen omnia facit clara & perspicua, tenebrasque expellit, ita lumen rationis & veritas in clara & distincta rerum evidentia & cognitione versatur. Et quo plura clare ac evidenter scimus atque cognoscimus, eo lumen animæ majus, & mens, quo magis est instructa scientiis, quo cultior & expeditior ratio, eo magis est illuminata. Quemadmodum vero porro luminis ea est indoles atque conditio, ut sese in disposito subjecto multiplicet in infinitum, sine diminutione sui: ita etiam tanta est vis ac *ἐπέγγιστα* omnis veritatis ac luminis, quod inest rationi, ut celerrime se multiplicet in intellectu humano, & sibi similem rationem ac veritatem ibi progignat. Uti itaque lumen producit aliud lumen: ita ratio generat rationem, & veritas veritatem. Neque statuendum esse videtur, multiplex esse lumen, quo veritates capimus: tantum differentia est respectu ipsarum rerum. Prout vero multas res accurate cognoscimus & distinguimus, clarissimeque rerum
cau-

causas ac connexiones, proportiones perspicimus, eo majus lumen in intellectu accenditur, utpote hoc ipsum augeri & imminui posse, extra dubitationem positum est. Et quod attinet ad lumen gratiæ, quod à rationis lumine vulgo distinguere solent, vocatur hoc ipsum ille habitus, quo mens pulchros facit progressus in religione, in divino cultu, in pia scientia. Sed ut verum non dissimulemus, hoc ipsum proprie in te non est diversum lumen, sed potius luminis ex verbo divino nati operatio, quæ ipsam mentem animique interiora penetrat, movet, convertit, & eo dirigit, ut meditetur & æstimare discat ea, quæ ipsum reddunt sanctiorem. Proinde evidens & vera cognitio de rebus ad religionem, ad pietatem spectantibus, in profano æque ac emendato animo non differt luminis ratione, neque profani & pii cognitio diversum constituit cognitionis genus. Verum enim vero summus DEUS, accendit lumen in intellectu, rationemque instituit, erudit ac perficit, tam per verbi revelati claritatem, quam per λογισμὸν humanum, non alio fine, quam ut penerret exinde ad voluntatem, ibique operationem habeat summe salutarem. Non sine magna ratione itaque veterum sapientes rationem nuncuparunt lucem, ducem, normam ac regulam voluntatis, ut ducat & dirigat eam in bonum. Neque datur ordinario alius aditus animum hominis sanctum, pium atque devotum reddendi, quam per illuminatum intellectum. Contendit eo omnibus viribus sanctus Spiritus, ut præceptis saluberrimis, non nisi summam rationem spirantibus, instruat atque flectat peccatoris mentem ad bonum. Quæ cum ita sint, non

B datur

datur alia, nec melior via hominem convertendi, & ad
fanio rem frugem reducendi, quam per demonstratio-
nem veritatis, & viæ ad bonum, idque per congrua ra-
tiocinia, convictum animum tenentia, nam is Theolo-
gus bene convertit, qui bene demonstrat & connectit
divinas veritates, & qui hoc beneficio destitutus est, in
cassum plerumque laborat. Deinceps maximum præ-
bet ratio in Theologia usum; si enim veritas datur in
rebus divinis, si porro hæreses sunt ac sectæ, nec non er-
rores à veritate deflectentes, sicuti sunt; si autem veri-
tas defendi, si errores ostendi debent, tunc judicate,
quæso, Auditores, quo modo ex hoc labyrintho possit
quis emergere, & rectam veri viam calcare, præter-
quam per rectæ rationis lumen, quæ didicit clare ac evi-
denter falsas res percipere & distinguere, falsas ideas
distingere, connexionem & proportionem invenire, ex
veritate una aliam detegere, & idonee hanc proponere.
Talis λογισμος seu λόγος & ratio hominis æternæ verita-
tis est, una est, simplex, nec corruptibilis, & infinitis mo-
dis sese multiplicat. Ulterius omnis eruditionis, omnis
scientiæ ac prudentiæ natura, tam in politicis, naturalibus,
quam sacris unice continetur in rationis cultura
circa diversas tantum res; & universi errores, opinio-
nes, dissensionem in disciplinis nullam aliam agnoscunt
originem, quam rationis neglectum: neque ullus do-
ctus, eruditus, vel prudens est, qui non fruatur recta ra-
tione. Ulterius in gubernandis moribus, in seligen-
do honesto, & evitando turpi rationis lumen summa est
norma atque regula. Dicitur ratio Deum omnium re-
rum conditorem esse, dicitur Deum esse infinitæ sapi-
entiæ & potentiæ, & infinitum amorem, & non aliud
velle,

velle, quam ut ratione præditis creaturis semper bene
fir. Neque aliud fundamentum & principium om-
nium legum, quæ cordibus nostris sunt inscriptæ,
& quæ nobis sunt revelatæ, deprehendimus, quam,
publicum bonum & felicitatem singulorum: ten-
dunt enim omnes ad salutem tam animæ, quam cor-
poris, & ad tranquillitatem tam temporalem quam
æternam. Quoniam vero anima non potest esse per-
fecte felix, nisi unionem atque amicitiam habeat
cum infinito atque benignissimo Ente, nec homo
in hoc mundo constitutus tranquille & commode vi-
vere potest, nisi amicitiam habeat cum homine. Hinc
ipsa natura & ratio subministrat & docet societatis
cum divinæ tum humanæ vincula, quæ sunt fides
ac amor mutuus, sine quibus nulla societas, nulla
amicitia, nulla felicitas, nulla tranquillitas vel auxi-
lium subsistere vel stabiliri potest. Amandus proxi-
me est DEus, amandus etiam est proximus, fidendum
est Deo, fidendum est hominibus. Talem fidem mu-
tuam, ac amorem mutuum tot saluberrimis præ-
ceptis, monitis, instinctibus suadet natura, ratio,
scriptura. Quis non exinde clarissime perspicit con-
cinnam pulchramque harmoniam, quæ intercedit jus
divinum naturale & revelatum, & nunquam ra-
tioni adversa sunt ea, quæ in sacris litteris tradita
sunt, & ad componendos mores vitamque instituen-
dam spectant.

Descendit jam nostra meditatio ad ea, quæ exter-
na sunt, & quæ faciunt ad temporalem nostram felicitate-
tem. Attendite, quæso, Auditores, an ad rempubli-
cam

cam prudenter gubernandam ac conservandam aptius inveniatur medium, quam recta & sapiens ratio! Hæc leges cuius statui aptas atque accommodatas invenit: Hæc noxam & damnum prævidet, eaque debito modo avertit. Hæc ad servandam felicitatem populi utilissimas conquirat rationes mediaque. Eodem modo res habet in propria cujusvis hominis invenienda & conservanda felicitate, ubi quando non director est actionum, quas instituit, sana ratio, omnia abeunt in damnum & detrimentum. Porro neminem latere arbitror, quam nocentissimis affectibus & præpotentibus motibus ex sanguine plerumque nascentibus agitur sæpè numero animus hominis, neque ad hos coercendos, subjugandos, exquisitius suppetit medium, quam sana ratio, & ex hac profluens virtus. Virtutem ad omnia esse utilem etiam ethnici intellexerunt. Omne autem virtutis fundamentum in eo est positum, ut quis vivat secundum dictamen rectæ rationis, & in firmo atque constanti proposito sit ea omnia faciendi, quæ recta ratio ipsi suadet, nec cupiditatibus suis ab hoc abduci se permittit. Icti est leges salutis publicæ aptas invenire, eas explicare, & ad certa facta applicare. Id autem unice perficitur recto rationis usu; & frustra jura addiscit, qui non incipit à purgamentis rationis & intellectus sui. Medici munus est cognoscere & distinguere naturas hominum in statu sano & morbo, causas morborum investigare, remedium vires scrutari, easque prudenter applicare. Sed in hisce omnibus opem unice debet expectare à sano judicio, rectæque rationis usu. Non dicam jam
de

de omnibus iis, quæ in œconomicis, in physicis faciunt ad commodam vitam, ubi attendita ratio omne absolvit punctum.

Demonstrata sic rationis eminentia, devolvimur jam ad ea, quæ faciunt ad ejus culturam, perfectionemque. Compendio autem dicimus, excolitionem ratione. Uti enim lumen in apta materia suscitatur novum lumen: ita ratio peculiari multiplicativa vi accendit rationem. Patet hinc excellentia informationis, quæ partim hauritur ex auditu, partim ex lectione ac conversatione cum sapientibus, atque eruditis viris. Maxime omnium huc faciunt præcepta christianæ doctrinæ & sanioris philosophiæ, quæ docet veras à falsis distinguere ideas, quæ tradit scientiam numeri, ordinis & proportionem, quæ mores hominis componit & actionum humanarum naturam æstimat, & scientiam motuum ac operationes mechanicas corporum explicat, ex quibus omnibus æternæ veritates emicant, quæ olim pro dono ac invento Deorum habitæ sunt. Elucet itaque ex dictis, quod perperam ii agant, qui rationem ex fastigio plane deiciunt, eamque quasi in exilium ex scholis & academiis agere contendunt, & ob id humanæ sapientiæ studium, & rationis culturam parvi faciunt, sine quibus tamen trunci, stupidi, & inhabiles omnes sumus. Verum enim vero nec differendum hoc loco est, ra-

tionem in divinis esse insufficientem, ejusque etiam
abusum penes eruditos esse maximum. Nam ratio
etiam optima non subministrat vera offensa
numinis expiamina; non restituit pacem peccatorum
conscientiis: non vincit & subigit carnis illos stimu-
los & impetus; nec patientiam, humilitatem, man-
suetudinem & constantiam in adversissimis infundit
mentibus nostris sed hoc facit spiritus fidei, Spi-
ritus amoris, maximum illud à Deo nobis datum lu-
men per verbum ejus, quod sicuti sol ad candelam:
ita spiritus ad rationem sese habet. Deinceps & ipsi
homines rarius inveniunt, rarissime sequuntur du-
ctum rectæ rationis. Mens enim eorum penitus oc-
cæcata non attendit rationis lumini, non inclinatur
ad discendum, quæ insunt rationi, multo minus ea facere,
quæ ratio proponit sectanda. Et tali sensu scriptu-
ra & rationem, & rationis voluntatem ac intelle-
ctum humanum dicit esse corruptum: quod tamen
neutrquam intelligendum de ratione recta, exulta,
& instructa; hæc enim lumen est à Deo nobis da-
tum ad verum & bonum cognoscendum. Unde sci-
te & verissime dictum à veteribus: qui rationi parer,
Deo parer. Et sciri oportet, abuti sæpe numero ho-
minem rationis thesauro, utpote in totum perversa
voluntas male utitur ratione sua ad exequendas vo-
luptates & passiones suas; propter quod tamen ra-
tio non culpanda est, sed potius ipse animus homi-
nis,

nis. Nemo ignorat arithmetica esse divinam scientiam: si quis autem ea abutitur ad fallendum proximum, non eo nomine mala dici meretur, sed propter intentionem decipientis. Manet itaque statum atque firmum, nihil dari in mundo præstantius instructa atque exulta ratione. Manet etiam firmum, quod spiritus sanctus verbo suo perficiat potius rationem ac exaltet, quam eam destruat. Manet etiam firmum, quod lumen tam à Deo quam ab homine accensum concessum fit ad sanandam mentis corruptionem, ut sanata sic in æternum felix sit.

... Nemo ignorat...
... et ab...
... non eo...
... intentionem...
... in...
... ratione...
... verbo...
... eam...
... ad...
... in eternum

AB: 155 159

ULB Halle 3
002 673 711

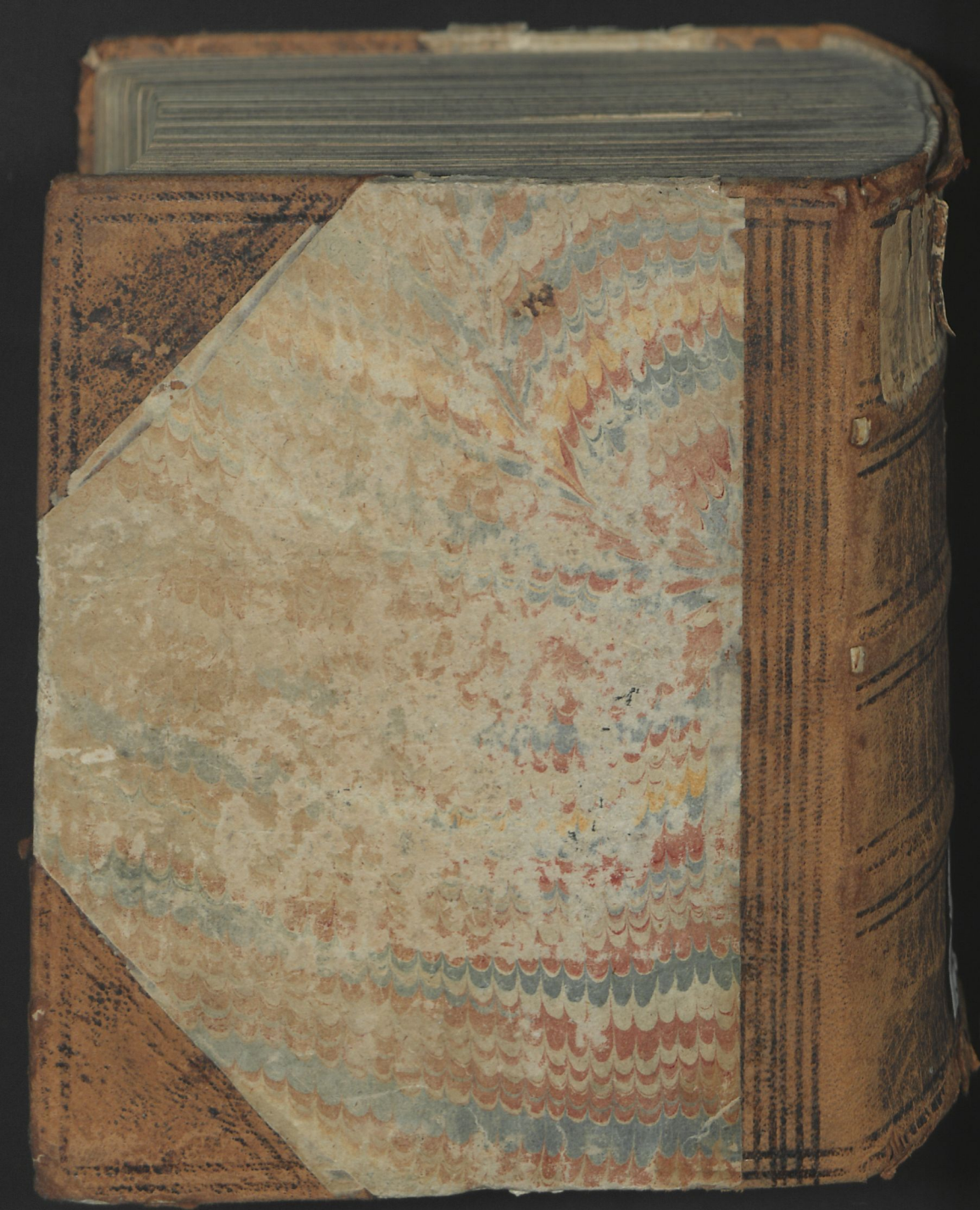

17

56.

1107

56.

FRIDERICI HOFFMANNI

De

RATIONIS IN-
STRUCTÆ EXCEL-
LENTIA IN REBUS DI-
VINIS ET HUMANIS.

ORATIO

DICTA IN ACTU SOLENNI PRO
MOTIONIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis, JOANN. GRUNERI, Acad. Typogr. 1704.

